

POLITIKENS KRONIK SØNDAG 3. JULI 1983

Et lille folk på en lille ø

Af DAN TURÉLL

Malteserne er katolikker, men de kalder deres gud Alla. Deres premierminister hedder Dom Mintoff. Han er lige så uforudsigelig som Anker Jørgensen, skriver Dan Turéll, der kender øen Malta fra mange besøg. Hans kriminalroman Mord På Malta blev prisbelønnet.

HISTORIEN om Malta er historien om et lille folk — et rigtig lille folk, ikke et mægtigt folk som f.eks. det danske, et folk på adskillige millioner. Malteserne kan krybe en smule op over 300.000 i indbyggertal — dvs. så nogenlunde det samme som Århus og omegn, fordelt på et areal sådan ca. på størrelse med Als.

Ikke nogen stormagt, altså — faktisk netop dét land, man trænger til at se, når man som dansker er vant til at brokke sig over sit eget lands lidenskab.

Men dog et land med sit eget sprog, det maltesiske, der

i sig selv præciserer landets dilemma.

Maltesisk er nemlig et arabisk sprog (ikke høj-arabisk, mere lig f.eks. algerisk og tunesisk), men det skrives — som det eneste arabiske sprog — med latinske bogstaver, dvs. vore.

Og malteserne er katolikker, når og hvis de har nogen religion, men det har de nu gennemgående. Og Gud på maltesisk — dén Gud, der altså stort set er den samme som vor — hedder *Alla*. Godt nok uden h, men alligevel.

Dér er en del af Maltas skæbne: riget er fanget mel-

lem Italien og Tunesien. Læg dertil, at Maltas historie — kort og relativt usagligt, men ikke løgnagtigt gengivet — består af lutter besættelser, skiftende kolonisationer.

Malta var fönikisk første gang vi hører om øen i historien, dvs. sådan ca. omkring år 1000 f. Kr. (*Uden historie har den eksisteret længe før. Også som civilisation.*) Da fönikerne slap taget overtog karthagerne, så romerne, derefter bl.a. araberne, spanierne og franskmændene.

Endelig, i 1800, blev fransk-mændene smidt ud. Det krævede Englands hjælp, hvorefter

ter en beskidt realistisk tankegang kan forestille sig resten.

Først i 1964 blev Malta formelt uafhængig under den britiske dronning. Først i 1974 praktisk uafhængig. Og først i 1979 forsvandt den sidste del af den britiske flåde.

Koloni gennem 3000 år med et par pauser for små til at nævne. Helt selvstændig sølle ti år. Hvordan får man på dén baggrund en nationalitet?

Let nok: man *har* den, for man har hele tiden haft den. Ingen kan opholde sig på Malta ret længe uden at konstatere, at denne 'latterlige lille' øgruppe er en selvstændig kultur. Og ingen kan være i tvivl om, malteserne vil gøre alt for at bevare den. Det er en erklæret politik.

I hvert fald så længe Malta har sin Mintoff.

DOM MINTOFF, der nu i adskillige valgperioder har været Maltas uantastede premierminister, officielt under mærket Labour (MLP, Maltese Labour Party), er ingen årsunge. Han hører til de sidste af en politiker-generation, den der talte en Tito, en Ceaucescu.

Man kan i hans hjemland lide ham eller ikke lide ham, men man kan ikke undgå ham: han er over det hele.

Som engang Mao var, eller — for at finde et lille land — som En(h)ver Hoxha i Albanien. Men måske ville Stauning alligevel være det rigtigste side-stykke: landsfaderen.

For uanset hvor meget hans modstander i Maltas praktiske to-parti-system, Nationalist Partiet (NP) raser, er der ikke mange der for alvor tror meget på at Malta vil ændre sig før Mintoffs død — og måske ikke alligevel før længe efter.

Som en klog gammel ræv har Mintoff allerede, mere eller mindre med en enevældskonges selvfølghelighed, kåret sin efterfølger — nuværende arbejdsminister C. Mifsud Bonnici. Og som en klog gammel ræv har Mintoff i de fleste tilfælde taget oppositionen — også den nye opposition — på sengen. Senest, da et begyndende — men unægtelig langsomt — kvinde-oprør rejste sig på Malta, og Mintoff sporenstregts udnævnte Maltas første kvindelige præsident, Lady Agatha Barbara. Enkelt og suverænt.

Medvirkende til Mintoffs stilling er imidlertid ikke bare hans uomtvistelige taktiske og strategiske evner, men — paradoksalt nok, eller måske slet ikke — også fraværet af dem. Man ved aldrig helt, hvor man har sin premierminister. Med

en uforudsigelighed som den Anker Jørgensen i hvert fald tidligere havde kan han pludselig slå til fra en ganske uventet kant.

F.eks. ved at skifte beskytter.

Det siger sig selv, at et så lille og så isoleret land som Malta ikke kan eksistere uden større venner. Men der kan balanceres imellem dem, for at undgå afhængighed af den enkelte. Og på det punkt er Dom Mintoff tydeligvis en mester. Den hjælp, støtte og handel der kommer fra snart Libyen, snart Italien, snart Irak, snart selveste Kina, er bevis nok. Den maltesiske uafhængighed af NATO, EF og alskens arabiske pagter er bevis nok.

På en graffiti-mur i byen Sliema står der: *Mintoff — Alla — Malta*. Det er overdrevet, naturligvis. Men derfor behøver det jo ikke være helt løgn.

JEG VILLE gerne — hvis man vil undskylde mig min upassende nekrofile tankegang — være på Malta, når Dom Mintoff dør.

Denne gang døde nemlig, under mit ophold, Maltas forhenværende præsident, Lady Barbaras forgænger, dr. Anton Buttigieg (udtales nærmest Buttitjik). Dr. Buttigieg

og Mintoff havde i årtier arbejdet nærmest hånd i hånd, de var to nøglepersoner i Maltas frihedskamp, to af lederne frem til uafhængigheden.

Buttigieg, søn af en sømand fra Gozo, Maltas lillesøster-ø, var uddannet som sagfører og blev en af Maltas største digtere. Ved hans død var der noget nær landesorg, og parlamentet suspenderede sin dagsorden for at holde taler til hans ære.

Blandt talerne var Buttigiegs søn, dr. John Buttigieg, også Labour-medlem. I sin tale oplæste han et digt, faderen havde skrevet da hans fader døde.

De får lige en stump på maltesisk:

*Minn mindu mitt
kull meta nghid Missierna
li inti fismewwiet
inhoss il-farag
izjed mis-soltu ...*

Hvilket er udlagt, så nogenlunde:

*Far, siden du døde
føler jeg det stærkere
når jeg beder 'Fader Vor'
fordi jeg nu
har to fædre i Himlen ...*

På dette sted brød dr. Buttigieg jr. sammen og forlod grædende sin talerstol.

Jeg vil ikke sige, det ikke kunne ske noget andet sted. Men jeg har i hvert fald aldrig oplevet det andre steder end på Malta.

Dr. Buttigieg senior var også en ganske god digter. Lad mig citere et af hans digte, et af Maltas bedst kendte overhovedet, Il-Kebbies tal-Fanali, 'Lygtetænderen':

*Hver aften
når mørket bryder frem
og dagen svækkes og
udånder
kommer Majsi med sin stige
og lige under mit vindue
tænder han en lille lygte
der bærer os igennem nat-
ten*

*Også jeg føler min styrke dø
hver dag
men hver aften
klatrer Poesien op af sin
stige
og ind i mit hjerte
og tænder en lille lygte
der bærer mig igennem
til mit liv er ovre*

*Gud straffe mig, havde det
ikke
været for Majsi med sit lille
lys,
og Majsi og jeg, Gud straffe
os
havde det ikke været for
Poesien!*

Well, *sophisticated* er det ikke. Men det er ægte maltesisk: det er enkelt og renfærdigt.

Og oversættelsen kan naturligvis kun få den bogstavelige betydning med.

'Farvel til en lygtetænder' hed en af Buttigieg's nekrologer. Med dobbelt god grund.

ELLERS IKKE fordi, det er det helt store show at være digter på Malta. Landets formentlig mest kendte digter, afdøde Dun Karm — Maltas T. S. Eliot, forfatter til bl.a. nationalsangen *Lil din l-art* — er praktisk talt udgået af tryk. Og Dun Karms buste pryder endda indgangen til Maltas største litterære helligdom, Nationalbiblioteket i regeringsbyen Valletta — det bibliotek, hvori nogle af Middelalderens mest fantastiske inkunabler kan findes, de gamle malteserridderes håndskrevne, håndtegnede, håndfarvede 1 eksemplars-udgivelser.

Jeg spurgte Maltas ældste boghandel (der er højst tre, de øvrige er kiosker), hvordan det kunne være, man ikke kunne finde en Dun Karm.

Åh, sagde han, det var meget simpelt. 'Vi er et meget lille folk, og kun få af os læser'.

Sådan. Endnu en illustra-

tion af det fik jeg, da jeg fandt en bog af Buttigieg. Den var udgivet i 1968, men boghandleren havde den stadig med signatur, dateret datidig signatur. Til samme pris, en tredive kroner.

De nulevende forfattere på Malta har det ikke bedre end deres nærmest afdøde forgængere. Frank Kassar, en prosaist der debuterede sidste år, gav mig de tørre tal. I snit udsendes der på Malta 4-5 romaner om året, et bind noveller hvert andet år, et drama hvert tredje eller fjerde. Digte udkommer stort set kun i antologi-form, så hvis man er lyriker på Malta vil det være spildt at skrive mere end femseks-syv digte om året.

Det ville sikkert være sund spanking for mange af os andre, men det kan ikke være let at leve med til daglig. Frank er godt og ægte misundelig over, at det i Danmark er *muligt*, bare det, at leve som fuldtidsforfatter, at det rent fysisk kan lade sig opføre, om så kun for fem procent af Forfatterforeningens medlemmer.

Og vi der altid med samme misundelse, kolleger imellem, taler om englændernes — eller bare svenskernes — store publikum!

Meget anderledes ser det ikke ud på andre 'kunstneriske' felter. Alt teater er

pr. definition amatør-teater, for et stykke *kan* ikke køre mere end tre dage, eller rettere: skulle det undtagelsesvis gå en hel uge, vil man have en maltesisk 'Musefælden'.

Malerne slås for at udstille, oftest i bundter, og hvis det lykkes, så for at få solgt et arbejde. Film findes ikke. Og musikerne er lykkelige for et job, et hvilket som helst job — og det gælder hele det musikalske spektrum.

Af rockgrupper findes der en halv snes stykker — med navne som Acid, Overdose og Hangover. Heller ikke de kommer nemt til det. At få udsendt en 45-single er en stor ting.

MÅSKE SKYLDES det bare, at Malta er en provins. Måske skyldes det bare, at samvær — som i Vestjylland, eller for den sags skyld på Bornholm — oftest foregår på en anden måde. De store sociale begivenheder på Malta, det er blomster-udstillingen, den årlige kanin-udstilling, fodboldkampene. Eller bare hverdagslivet, som det leves som i så mange små sydeuropæiske byer: ved indgangen til huset, hvor man i ro og mag kan råbe efter ungerne og skræppe med naboerne til mørket falder på og suppen er færdig.

Hvis ikke man da går ned på sin lokale *Kazin Laborista*, en genial ide som man kunne oversætte til LO-cafeer. Jeg ved ikke hvem der fik ideen, men den er lige så god som simpel: de samlede fagforeninger, eller i praksis Labour, har i hver større by sin egen café med (selv efter maltesiske forhold) billige priser, og betalingen for øl, vin og mad ryger som en boomerang direkte tilbage i egen kasse.

Livet går videre, som det altid har gjort på Malta. Det uhyrligt gammeldags landbrug med de mest primitivt tænkelige redskaber fortsætter, bageren står foran sine åbne ovne med brødet. Man fodrer sine kaniner og om søndagen kører man en tur op langs nordkysten hvor man holder på 'et smukt sted' og stirrer lidt ud over sine ældgamle klipper. Og så kører man roligt hjem til middagsmaden, som en københavner der lige har skullet afpatruljere Langelinie inden aften.

Livet som ritual, kunne man kalde det.

Jeg siger det ikke for at gøre nar af dem. Hvad skulle de ellers foretage sig.

Gå i kirke, måske?

KIRKEN, JA. Den der i så mange år var Maltas fornemste symbol, hverdagens midtpunkt — heller ikke den

har det mere, som den plejede.

Kirken har altid været mægtig på Malta. Det lille land har sine over 300 kirker — en stedlig vending siger 'en for hver dag i året' — og de er altid blevet *brugt*. Ikke blot til normale messer, men også ikke mindst til specielle. Som f.eks. en messe for børnene, en messe for dyrene, en messe for Maltas fremtid, eller — ved Gud, jeg har set det — en messe for maltesiske journalister!

Kirken har været et bolværk, en garant mod nye tider. Og nu smuldrer den.

Sidste år foretog Dom Min-toff et af sine karakteristiske pludselige overfald på kirken, og han piskede en stemningsbølge nær borgerkrig op på begge sider. Nationalistpartiet begyndte at hyle op om kirkens hellige suverænitæt etc. i den sædvanlige kristne mumbo-jumbo, mens Labour holdt sig til de økonomiske argumenter.

Labour kunne henvise til kølige opstillinger, der viste at Maltas kirke i dag rent faktisk ejer 1/7 af landet. (Engelske kilder mener 1/3, bl.a. gennem anonyme fonds). Labours stilling er den, ret selvfølgelig, at kirken i et udviklingsland må fordele disse rigdomme — gerne til sociale og uddannel-

sesmæssige formål.

'For Jesus — mod kirken!' Så fræk er *maltesisk* Labour.

JEG NÆVNTE messen for dyrene — et næsten bibelsk tilløbsstykke. Børnene kom slæbende med æsler, ponyer, hunde, katte, fugle og sågar frøer, og i kirken i byen Rabat velsignede Fader Micallef dem alle, fordi hver har sin del af Malta i sig.

Det er det der er pointen i lilleput-staten: Den *må* — det er Overlevelsens Første Bud — holde sammen, holde sig sammen. Mentalitets-forskellene på Malta, sådan som vi f.eks. på dansk grund kan se dem mellem Vesterbro og Vestjylland — de eksisterer næppe, er blot hårfine lokale nuancer på hver sin side af Lyngbyvejen. Malta er én familie.

Man ser det måske tydeligst i malteserens praktiske opfattelse af døden. Herhjemme indrykker vel de fleste en annonce i avisen, når et familiemedlem dør. På Malta nøjes man ikke med det, det ville være for småligt. Man indrykker annoncer på dødsdagen hvert eneste år, såvidt man har råd, og efter de første fem år i hvert fald igen regelmæssigt hvert femte år, så længe nogen husker afdøde. Man fejrer dødsdagen, når man ikke længere kan fejre fødsels-

dagen, og man bestiller ofte for en sikkerheds skyld en ekstra messe for afdøde ti år efter begravelsen. En rubrikannonce med teksten: "Til minde om vor far (mor) ... (navnet) ... der døde for 25 år siden, men altid vil blive husket af sine sønner og døtre' er ikke usædvanlig.

Det er familie-sans, som den efter sigende fandtes herhjemme i gamle dage. En af mine venner, en ung bartender, fortalte mig hvordan han boede sammen med sin morfar, for ellers ville morfar være helt alene i sin alderdom. Når morfar var død skulle han, bartenderen, sikkert giftes. Hvis han forinden insisterede på at blive gift (og det var fuldt ud tilladt, fordi det kunne føre til flere maltesere, familiens selvfølgelig top-prioritet) ville et andet ugift familiemedlem flytte over til morfar.

Det kan lyde som en romantisk utopi, men det er det modsatte: det er behård hverdags-realisme i et lille folk der ved hvad det koster og kræver at være — et lille folk.

SÅLEDES — uden steder, udsigter og mindesmærker, hent selv en gratis brochure hos Folkeferie — et par sider af livet på Malta.

DAN TURELL